

Nacht van Schmelzer

'Nou Norbert, dat was het dan', reageerde premier Cals toen KVP-fractievoorzitter Schmelzer hem tijdens de schorsing van het Kamerdebat in de nacht van 13 op 14 oktober 1966 zijn motie voorlegde. Schmelzer antwoordde: 'Dat vrees ik ook, Jo.' Om tien over vijf in de ochtend werd de motie Schmelzer aangenomen en viel het kabinet-Cals.

De motie-Schmelzer, ingediend aan het einde van de algemene beschouwingen over de rijksbegroting van 1967, vroeg het kabinet om een voorzichtiger financieel beleid en een degelijker dekking van de overheidsuitgaven. De aanname ervan betekende het einde van het kabinet-Cals.

Schmelzer beoogde met zijn motie echter vooral het bijeenhouden van de KVP-fractie. Het optreden en het beleid van het kabinet, waarin KVP en ARP samenwerkten met de PvdA, had van aanvang af geleid tot verdeeldheid in de katholieke fractie. Na de succesvol verlopen Kamerverkiezingen van 1963 was de fractie in meerderheid voorstander geweest van voortzetting van de coalitie met de VVD. Dat die samenwerking door de crisis over de Omroepwet begin 1965 was gestrand, deed aan die voorkeur niets af. Het hierna zonder tussentijdse verkiezingen tot stand gekomen kabinet-Cals werd, mede door economische tegenwind, nooit populair. De Statenverkiezingen van maart 1966 leverden vervolgens zowel KVP als PvdA verlies op, waardoor de spanningen verder toenamen. Een botsing kon niet uitblijven.

Door de onvrede over de dure plannen van het

kabinet-Cals dreigde de rechtervleugel van de KVP-fractie tijdens de algemene beschouwingen, in oktober 1966, een motie van de oppositionele VVD te steunen. Om de eenheid te bewaren, diende Schmelzer een eigen motie in. De opzet slaagde goeddeels. Slechts vier 'radicale' KVP'ers stemden tegen. Ook in de maanden na de val van het kabinet-Cals bleef de eenheid in partij en fractie bewaard. Pas in februari 1968 verlieten de radicalen de KVP-fractie; enkele weken daarna vormden zij met geestverwanten uit de ARP de Politieke Partij Radicalen.

Schmelzers poging om ook de ARP achter zijn motie te krijgen en de christendemocratische eenheid te demonstreren (ook de CHU steunde de motie-Schmelzer), mislukte echter. Fractievoorzitter Roolvink wilde wel, maar de rest van zijn fractie weigerde de eigen bewindslieden af te vallen. Voor de samenwerking tussen de drie christendemocratische partijen betekende 'de Nacht' dan ook een tegenslag.

De PvdA – zelf evenmin tevreden over het kabinet-Cals – wenste na 'de Nacht' niet meer te regeren met 'deze' onbetrouwbare en conservatieve KVP. In 1969 werd dat op een PvdA-congres bekrachtigd in de zogeheten anti-KVP-motie. De

polarisatie tussen beide partijen zou coalitievorming tussen confessionelen en de sociaaldemocraten lange tijd bemoeilijken.

Onder meer dankzij de media had 'de Nacht van Schmelzer' grote gevolgen. Via de televisie waren veel Nederlanders getuige geweest van dit koningsdrama in de KVP. Schmelzer kwam moeilijk af van het imago van sluwe intrigant, dat cabaretier Wim Kan in de oudejaarsconferentie van hem enkele maanden later nog eens zou bevestigen ('een gladde teckel met een vette kluif in zijn bek'). De beeldvorming rond de kabinetscrisis verhulde dat belangrijke politieke en maatschappelijke ontwikkelingen al eerder waren ingezet. De recordscore van de KVP bij de Kamerverkiezingen van 1963 liet al een achteruitgang zien in vergelijking met de Statenverkiezingen van 1962. De relatie met de PvdA was sinds het einde van de kabinetten-Drees, in 1958, al verslechterd. Ook hadden voor 'de Nacht' de katholieke vakbonden, pers en omroep al afstand genomen van de KVP. De katholieke zuil vertoonde dus al langer barsten. De Nacht van Schmelzer was dan ook met name een katalysator van verschillende ontwikkelingen die al langer speelden.

Alexander van Kessel

1966

Literatuur

Bornewasser, J.A. (2000). *Katholieke Volkspartij 1945-1980, Band II, Heroriëntatie en integratie (1963-1980)*. Nijmegen: Valkhof Pers.

Kessel, A. van. "Waarom toch, waarom heeft Norbert het gedaan?" De val van het kabinet-Cals in de Nacht van Schmelzer. In P. van der Heiden & A. van Kessel (Red.), *Rondom de Nacht van Schmelzer. De kabinetten-Marijnen, -Cals en -Zijlstra (1963-1967)*. (pp.112-129). Amsterdam: Boom.

Notenboom, H.A.C.M. (1991). *De val van het kabinet-Cals. De financiële politiek van de Katholieke Volkspartij in de parlementaire periode 1963-1967*. Den Haag: SDU.